

BOEKBESPREKING

Eep Talstra, *De bijbel als biografie van God en mensen: Geschiedenis en hergebruik van teksten*, Amsterdam: Amsterdam University Press 2024, 291 pp., € 29,99, ISBN 978 94 6456 204 0.

Zou ik een titel boven deze recensie moeten zetten, dan zou die luiden: ‘Teksten lezen moet eerst’ (p. 76). Want dat is wat Eep Talstra er bij zijn lezers in wil hameren: de bijbel dient het *vertrekpunt* van de theologie te zijn (p. 17, 37). Al het andere theologiseren houdt hij voor speculeren over God. Het is een gewaagd uitgangspunt dat ik desondanks wel kan delen, om mijn kaarten maar direct op tafel te leggen.¹ Toch, een canonieke status toekennen aan de bijbel zie ik ET niet doen. Het gaat hem namelijk ook om de geschiedenis van de teksten en om hun hergebruik (binnen- en buitenbijbels), zoals de ondertitel duidelijk maakt. Er dient dus van de kant van de bijbelonderzoeker ook aandacht te zijn voor de LXX, de Griekse vertaling van de Hebreeuwse Bijbel, en voor Qumran, maar ook voor archeologische artefacten. Ik krijg toch niet helemaal duidelijk wat precies de status van de Hebreeuwse bijbel zelf is.

Een tweede aandachtspunt van ET is de rolverdeling in de tekst (zie vooral hoofdstuk 3). De aandacht hiervoor is een van Talstra's exegetische karakteristieken. In dit boek gaat alle aandacht uit naar de rol van God; meer in het bijzonder ligt de nadruk op de 'ik' van God. ET vindt dat daar in de bijbelwetenschap namelijk veel te weinig onderzoek naar wordt gedaan. Zijn (= Gods) mening over de situatie op een bepaald moment lijken we niet te mogen horen.

Wie het boek heeft gelezen, en aan het eind de literatuurlijst bestudeert, in het bijzonder het werk van ET zelf, zal tot de conclusie komen dat heel het exegetisch werk van ET van de afgelopen jaren in dit boek samenkomt. Terzijde wil ik opmerken dat tal van artikelen, vooral Nederlandstalige, die ET geschreven heeft, niet in de literatuurlijst voorkomen.

Uit het boek, en dan dus ook uit zijn eigen literatuurlijst, wordt duidelijk dat ET zich met tal van bijbelboeken en genres heeft beziggehouden, met Exodus en Deuteronomium, maar ook met Koningen, Kronieken en Nehemia. En daarnaast ook met de profeten (Jeremia, Joël, Zacharia), de psalmen en de wijsheid (Prediker en Job). Het toont Talstra's breedheid als oudtestamenticus. In dit boek concentreert hij zich steeds en vooral op Gods eigen visie op de situatie, op Gods mening over de dingen, in de diverse bijbelboeken.

Tal van aspecten uit de bijbel komen aan de orde: zegenen, discussiëren, bidden, leren en reciteren, zingen en vertellen (zie vooral hoofdstuk 5). Lastige teksten, in het bijzonder die van het geweld, worden niet geschuwd. Zo komen de geweldsinstructies in Deuteronomium 7 aan de orde (zie hoofdstuk 4, paragraaf 2). ET spreekt in dat verband van 'zwarte bladzijden in de biografie'. Ik kan me niet helemaal aan de indruk onttrekken dat hij deze zwarte bladzijden toch enigszins grijs probeert te maken. T. had wat mij

¹ Zie bijv. mijn recensie van het boek van Martien Brinkman, *Hoe mijn God veranderde: Een reisverslag*, Utrecht 2022, op www.nicoriemersma.nl (blog 5 juli 2022).

betreft nog wel meer lastige bijbelteksten aan de orde mogen stellen. Omdat het om teksten gaat waar veel bijbellezers mee worstelen. Waar ET moeite mee heeft, is met mensen die direct, en vaak afkeurend reageren, als ze bijbel lezen. Wat hij met zijn boek dan ook wil bereiken, is dat mensen eerst luisteren, zo precies mogelijk, 'onbekommerd' (p. 118), 'nieuwsgierig' (p. 123), 'openhartig' (p. 145), en met oog voor elk detail, naar wat en hoe God op de dingen reageert. Volkomen terecht, zeg ik met T., maar mag je daarna wel reageren, als je eerst heel zorgvuldig hebt geluisterd? In de bijbel zelf is er volop debat: van God met de mens, en van de mens met God; dat de bijbellezer dat ook mag, hoor ik T. niet echt zeggen, terwijl hij toch wel graag zag dat de gesprekken tussen God en mens verder gaan (zie hoofdstuk 6, paragraaf 3).

Met de titel geeft ET direct inzicht in hoe hij de bijbel ziet: als een biografie van God en mensen. Probleem van deze titel is echter dat een biografie over het algemeen geschreven wordt na iemands dood. T. mag zijn boek zo dan wel beginnen met 'de dood van God' (pag. 11), in het boek wil hij laten zien dat in de Hebreeuwse bijbel het levensverhaal van God en de mensen verteld wordt. Dat levensverhaal wordt voortgezet in het Nieuwe Testament, zo meldt T. gelukkig nog wel aan het eind van zijn boek. Maar waar hij minder duidelijk over is, of dat levensverhaal daarna ook nog voortgezet wordt. Ik heb de indruk dat T. daar wel positief op zou antwoorden. Maar of hij dat vervolg ook bijbel zou noemen, waag ik toch te betwijfelen. Hermeneutisch zijn bij Talstra's boek dan ook nog wel enkele vragen te stellen en opmerkingen te maken, niet in het minst over God als hoofdrolspeler in de bijbel en God als realiteit buiten de tekst (zie p. 121, 244). Als Hij ook buiten de tekst aanwezig is, dan moet Hij toch ook te ervaren zijn door mensen. Maar heb je de bijbel dan nog wel nodig?

Ik kom tot een afronding. Talstra heeft wat mij betreft een belangrijk en uitdagend boek geschreven, met een terechte aandacht om in de theologie bij de bijbel te beginnen als ook om veel meer aandacht te hebben voor de rol van God in de bijbel. Een boek ook om flink mee in discussie te gaan, zoals ik hierboven heb laten zien.

Nico Riemersma